

[B] **EEN REFUGE VOOR ALLEDAAGSE WAANZIN.
“JE ZIT NIET ALLEEN IN JE VEL”
VAN JACQ VOGELAAR**

In Borges' "bibliotheek van Babel" zou zich een boek bevinden dat "het volmaakte compendium" van alle mogelijke teksten is. De lezer die dat boek doorneemt, zou dan ook *alles* hebben gelezen. Op een gelijkaardige manier registreert de hypothetische lezer van Barthes alle tekstsporen die in elke afzonderlijke tekst resoneren. Ik heb al een tijdje het vermoeden dat deze hypothetische lezer wel degelijk bestaat. Hij noemt zichzelf Jacq Vogelaar en publiceert met enige regelmaat compendia van deelbibliotheken. Vier jaar geleden verscheen het omvangrijke werk *Over kampliteratuur*. Nu is er *Je zit niet alleen in je vel*, een springerig leesverslag van een liefhebber van eigenaardige genres.

Volgens de ondertitel gaat het in dit boek om "fictieve genres": liever dan over afgelijnde genres spreekt Vogelaar over hypothesen, zoeklichten die overeenkomsten laten zien tussen stuk voor stuk unieke teksten. Twee van die fictieve genres zijn "Meneer" en de "pilroman" (of de "microroman"), genres waarmee Vogelaar zich in het verleden, in de kolommen van het literaire tijdschrift *Raster*, al uitvoerig heeft beziggehouden. Net als *Raster* fungeert *Je zit niet alleen in je vel* als "monsterboek", een staalkaart van eigenzinnige literaire figuren (auteurs en personages), evenzeer een citatenpalet als een aantekeningenboek. Het is een *refuge*, waarin de lezer in avontuurlijke afzondering kan onderduiken voor de alledaagse waanzin.

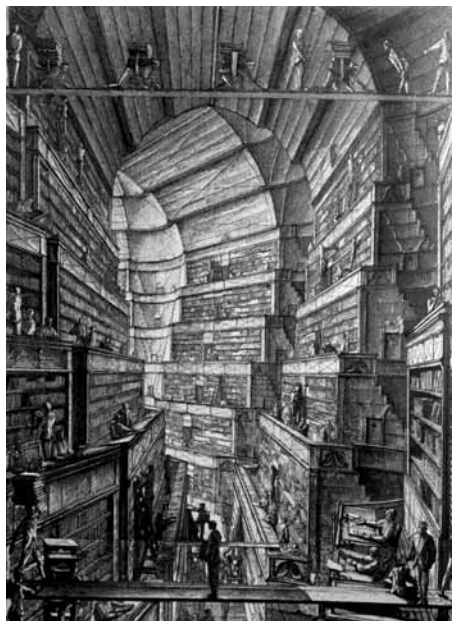
Rare snuiters lopen er in dit boek overigens genoeg rond: de kelderbewoner uit Dostojevski's *Aantekeningen uit het ondergrondse*, Kafka's hongerkunstenaars, Valéry's Monsieur Teste en Melville's Bartleby zijn slechts de bekendste van de literaire zonderlingen die Vogelaar laat opdraven. De een na de ander wordt met zwier (en soms een tikkeltje onnavolgbaar) op- en afgevoerd: Monsieur Teste roept Adam Pollo op (een personage van Le Clézio) en die brengt op zijn beurt figuren van Beckett, Toussaint en Coetzee met zich mee. Een paradoxale stoet van eenzelvige waarnemers, razende solipsisten en bedlegerige denkers tuint rond in een boek dat behalve uit hoofdstukken

bestaat uit uitvoerige noten, appendices (ook bij de noten) en excursies. Laten duizelen en vooral doorgaan met lezen is de boodschap.

Ongrijpbaarheid is een sleutelbegrip in dit monsterboek: Meneer is een veranderlijk personage, dat enkel op papier bestaat, hij is een “monster minder in de zin van monsterachtig dan van uniek, afwijkend van wat normaal en natuurlijk heet, enig in zijn soort”. Vaak lijdt Meneer aan de ziekte van het zelfbewustzijn en de zelfobservatie en bestaat hij voornamelijk in en uit gedachten. Hij is een buitenstaander die neen zegt tegen de samenleving maar ook vaak verlangt erin opgenomen te worden.

Even ongrijpbaar als Meneer is de structuur van dit boek. Vogelaar stapt gezwind over van Dostojevski's kelderman naar een verhaal van Kafka over een holbewoner en naar een lange uitweiding over Kafka's briefwisseling en poëtica. Nog steeds Dostojevski leidt vervolgens naar de *Bekentnissen* van Rousseau, die er stevig van langs krijgen, en via Rousseau naar een reeks autobiografische schrijfsels “in de tweede graad”. De “tweede graadsautobiografie” ondermijnt het ideaal van de ultieme biecht, “de ware gebeurtenissen, verteld in een transparante taal”. Bij Danilo Kiš bijvoorbeeld vervangt “het geschreven leven” het geleefde, “dat daarmee is afgeschreven”. Georges Perec hecht tijdens de herinneringsarbeid meer belang aan “het verslag van die operatie” dan aan het ge(re)construeerde verleden zelf.

Een van de daaropvolgende excursies is dan weer gewijd aan de zogenaamde “dictatorroman”, een genre dat zich op complexe (en niet geheel opgehelderde) wijze verhoudt tot “Meneer”. Vogelaar heeft kennelijk het gevoel dat de dictatorroman een plaats heeft in dit boek, maar wijst er tegelijk op dat zijn behandeling ervan “de omvang van een apart boek aan[nam]” en er “in dit boek niet ook nog bij [kon]”. De pagina's die hij vervolgens toch aan de ontwikkeling en mogelijke verdwijning van de dictatorroman wijdt, lijden onder deze halfslachtigheid. Hetzelfde geldt voor de volgende paragraaf, gewijd aan portretten van ondernemers en ondernemingen. Die is veeleer een postscriptum bij een oudere tekst van Vogelaar ('IK in Kapitaal', uit *Het mes in het beeld*) dan een op zichzelf staand hoofdstuk.

Erik Desmazières, *De bibliotheek van Babel*, ets,
© Sabam Belgium 2010.

Een andere excursie heeft strikt genomen weinig met de genrekwestie te maken: Vogelaar citeert een brief die hij in 1983 ontving van zijn collega Helmut Heissenbüttel, de peetvader van het Duitse experimentele proza na 1945. Heissenbüttel spreekt zijn onvrede uit over de commercialisering van de literaire cultuur en kondigt zijn afscheid van het publieke, publicitaire circuit aan. De brief verleidt Vogelaar tot een beschouwing over de marginale positie van literatuur: “wat betekent het dan in de marge van de marge te opereren? Mij houdt die vraag al heel lang bezig.” Heissenbüttel had in 1983 de indruk dat hij “zich niet meer [kon] beroepen op een traditie van de modernen”. Die traditie zou het werk in de marge van de literatuur niet langer legitimeren. Vogelaar lijkt zich in *Je zit niet alleen in je vel* nog wel behaaglijk te nestelen in de “traditie van de modernen”, van Dostojevski tot Coetzee, en geeft ook zijn eigen Meneer – meneer Taats – een plaats in dat gezelschap. Toch ziet het er maar uit dat dit boek evengoed als een “bericht uit het ondergrondse” gelezen kan worden, een boek over randfiguren dat grotendeels is opgebouwd uit aantekeningen in de marge van andere teksten.

Vogelaar maakt in dit boek zowel een bevrijde als een opgejaagde indruk. Meer dan in ouder beschouwend werk verlaat hij de gebaande paden van de essayistiek. Zo heeft het hoofdstuk over de microroman een soort waaivorm, waarin de paragrafen van de ene auteur naar de andere overstappen (en terugstappen), terwijl appendices gedachten uitwerken en weer nieuwe illustraties aanhalen. Zo omcirkelt Vogelaar, in een tegelijk verbredende en verdiepende beweging, de centrale gedachte, namelijk dat het bij de microroman om iets anders gaat “dan een verschil in formaat waarbij de verhoudingen dezelfde blijven”. De auteur neemt de vrijheid om die gedachte onophoudelijk uit te werken zonder haar definitief vast te leggen, zonder de microroman als genre te definiëren.

Die vrijheid suggereert echter evenzeer gejaagdheid: Vogelaar spreidt een haast niet te bevatten berg literatuur uit, licht daar allerhande fascinerende elementen uit, maar lijkt niets echt af te werken. Typerend zijn de vier excursies waarmee het boek besluit, over onder meer Michon, Musil, Cortázar en Schwob. De tekst blijft onophoudelijk interessante perspectieven en zijwegen aandragen, maar waar hij precies heenvoert, is minder duidelijk. Vogelaar lijkt in dit boek een stuk van zijn lezersleven onder hoge druk te hebben samengebald. Als je het openslaat, explodeert het in je gezicht.

SVEN VITSE

JACQ VOGELAAR, *Je zit niet alleen in je vel*, Querido, Amsterdam, 2010, 276 p.
